

Fuolat maiddái iežat veajus

Bearašlahtu vásihan veahkaváldi lea kriisa, mii čuohcá mángga láhkai olles bearrašii. Lea dábálaš ahte lagaš ollesolbmui bohciidit iešguđetlágan dovddut, go mánná lea vásihan veahkaválddi. Dehálamos dákkár dilis lea ahte doarjjut máná daid vugiiguin, mat leat dutnje vejolaččat. Juos dus nohkagohtet návccat, sáhtát ohcat olggobeal veahki fuolahan dihte iežat veajus.

DOARJJA LEA OAZŽUMIS

Ámmátolbmui ságastallan njunnálagaid, ovdamearkka dihte:

- Iežat bargodearvasvuodafuolahusas
- Iežat buresveadjinguovllu sosiála- ja dearvasvuodabálvalusain
- Iežat guovllu kriisaguovddášis

Iešguđet organisašuvnnain:

- Rihkugillájeaddjiid gohcin RIKU fállá doarjaga ja rávvagiid buot rihkugillájeaddjiide, sin lagaš olbmui ja rihkusášši duodašteaddjiide: riku.fi
- Riikaviidosaš kriisatelefon (suomagiela t. 09 2525 0111, ruotagiela t. 09 225 0112). Rabas suomagillii 24/7.
- Nuorten Exit rs. fállá veardásašdoarjaga ja neahttalogaldallamiid seksuálaveahkaválddi gillán nuoraid vanhemiidda:
 - **nuortenexit.fi**, áiggi várren doarjjadeaivvadeapmái ja neahttalogaldallamat vanhemiidda
- Suojellaan lapsia rs. fállá doarjaga vanhemiidda, geaid mánná lea šaddan seksuálarihkusa gillájeaddjin.
 - **suojellaanlapsia.fi**, veardásašdoarjaga seksuálarihkusa gillájeaddji vanhemiidda
- Uvjj - Uvjä - Uvja fállá sáme kultuvrra mielddásaš vuollegis šielmmá ságastallandoarjaga sáme- ja suomagillii. (Telefonbálvalus árgabeivviid dmu 8–16 t. 040 663 8882. Oktavuođa sáhtta váldit maiddái DigiLapha bokte.)
- Veagalváldima gillájeaddjiid kriisaguovddáš Tukinainen fállá veahki maiddái seksuálaveahkaválddi gillájeaddjiid lagaš olbmui: **tukinainen.fi**

Fuomáš maiddái Lappi buresveadjinguovllu bálvalusbálgá, gos gávdnojit lasi rávvagat ja oktavuohtadieđut:

Vuollee 18-jahkásaččaid dikšu ja psykososiála doarjja diliide, main eahpiduvvo ahte lea sáhttan dahkkot veahkaváldi

Barnahus

Rávvagat dutnje, gean mánná lea vásihan veahkaválddi

Rávvagat ja doarjja
lagaš ollesolbmui

Dábálaš reakšuvnnat veahkaválldi vásiheami maŋŋá

Eanáš mánáin dihttojit symptomat vuosttaš vahkuid áigge váivves dáhpáhusa maŋŋá. Lea dábálaš ahte mánát reagerejit eahpedábálaš dáhpáhussii.

- Háluhisvuhta jurddašit dáhpáhusa dahje hállat dan birra, vaikko dáhpáhussii laktáseaddji muittut sáhttetge bohciidit millii hui čielggasin.
- Balešvuhta ja healkálasvuhta dahje fuolla das, ahte mii nu baháid dáhpáhuvvá.
- Ráfehivuhta dahje skievisvuhta.
- Oadđinváttisvuodát ja borranlusttuhivuhta.
- Miellalahki hedjona, negatiiva jurdagat iežas birra sihke oktonasvuoda dovddut.
- Heahpada dahje sivalášvuoda dovddut dáhpáhusa geažil.
- Váttisvuhta leat báikkiin ja diliin sihke váttisvuhta giedahallat dovdamušaid, mat muittuhit dáhpáhusa birra.
- Vašši, erduivuhta ja jurddaškeahtes doaibman.
- Lassánan hearkivuhta riiddáskit lagaš olbmuiquin.
- Skuvlavázzimii sihke vuodjunnákcii ja muitui laktáseaddji váttisvuodát.
- Mielamiel áššit dahje áiggeájit eai vealttakeahtá buvttet šat ilu.
- Iešguđet vuogit garvit dáhpáhusa.
- Mánná sáhtá viggat suodjalit lagaš ollesolbmuid: son viggá leat movttet, unnáša dáhpáhusa dahje ii hála dan birra.
- Gárrenávnasgeavaheami riska stuorru.
- Ovddit borranváddu dahje eará psyhkalaš symptomat sáhttet dihttohahtit ođđasit.

Ná sáhtát doarjut máná veahkaváldevásáhusa maŋŋá

Vaikko váivves dáhpáhusas sáhttet leat maiddáiguhkesáigásaš váikkuhusat, rívtteslágan doarjaga bokte lea vejolaš veajuiduvvat. Mánnái lea dehálaš oažžut doarjaga ja fuomášumi lagaš olbmui sihke beassat dovdat, ahte sus beroštit.

- Fuolat das ahte mánná ii báze okto.
- Mánná dárbbasa lagaš ollesolbmui dohkkeheami.
- Juos mánná eaidá eará olbmui, láide su sutnje dehálaš ja dorvvolaš olbmuid lusa.
- Geahččal bajásdoallat máná jándor- ja borranritmma. Skuvlii ja astoáiggedoaimmaide lea buorre máhccat dalán, go vejolaš. Oahpes rutiinnat ja mielamieláššit ovddidit veajuiduvvama.
- Lea dehálaš háleštit mánáin, muhto váldde maiddáiguhkesáigásaš máná dárbbu beassat leat jávohaga. Mital mánnái ahte son sáhtá dorvvastit dutnje álo, go šaddá dárba. Mánnái lea dehálaš beassat gullat ja dovdat[OJ1.1] ahte don doarjjot su.
- Buđaldeahkki ovtas. Fidni olgun, málesteahkki, dahje dahkki juoidá eará, masa mánná liiko. Ávžžut máná oassálastit iešguđet doaimmaide ja mitalit, maid son háliida bargat.
- Ále vajáldahte eará bearašlahtuid. Máná oarbin sáhtá maid dárbbasit doarjaga ja eanet lagašvuoda. Ále guođe su jorahallat vejolaš gažaldagaid okto.

Juos symptomat hehttejit árgabeaieallima vel 4 vahku geažes dáhpáhusa maŋŋá, ságastala máná doarjja- ja dikšundárbbu birra ámmátolbmui. Veahki sáhtá oažžut, vaikko ieš dáhpáhus livčče lean juo guhká dassái.